

Přehled výzkumných metod

Kateřina Vlčková

Přednášky k Základům pedagogické
metodologie

PdF MU Brno

Definice výzkumné metody

- **Výzkumná metoda**

- Obecný metodologický nástroj k získávání a zpracování dat
- Systematický postup k shromáždění faktů,
- Systém záměrných poznávacích úkonů, zkoumání a myšlení

- **Výzkumná technika**

- Užší pojem
- Dílčí, operační nástroj, který cíleně realizuje strategický záměr vymezený zvolenou metodou

Př.

Metoda: **explorativní metoda**

- zaměřena na zjišťování údajů prostřednictvím výpovědí

Technika: **dotazník, interview, beseda, anketa**

Dělení metod

1/ Metody objevovací, metody zjišťování faktů

- Např. pozorování, experiment, testy, obsahová analýza textu

2/ Metody zpracování údajů

- a) metody kvalitativního hodnocení získaných údajů
 - zjišťování vztahů – analytické, porovnávací a generalizační postupy
- b) metody kvantitativního hodnocení (statistické postupy)

Nelze striktně rozdělit (př. testy – zjišťovací, ale obsahují i stanovené metody vyhodnocování a zpracování).

Dělení metod zjišťování faktů

1/ empirické metody

- pozorování
- experiment
- dotazník
- rozhovor
- obsahová analýza dokumentů
- testy
- aj.

2/ teoretické metody

- analýza, syntéza + dedukce, indukce
- modelování (myšlenkový experiment)

3/ historicko-srovnávací metody

- m. genetická, srovnávací, historicko-srovnávací
- m. historická

Dělení metod empirického výzkumu

- **Metody kvalitativního výzkumu**

- Participační pozorování
- Etnografické interview
- Aj.

- **Metody kvantitativního výzkumu**

- Experiment
- Standardizované testy, testy, didaktické testy
- Strukturované pozorování
- Dotazníky
- Strukturované interview
- Atd.

Metody empirického kvantitativního výzkumu

- **Explorativní metody**
 - např. dotazník, anketa, interview
- **Ratingové metody**
 - např. posuzovací stupnice; expertní šetření
- **Metoda Q-třídění**
- **Psychosémantické metody**
- **Obsahová analýza**
- **Testy**
- **Projektivní metody a techniky**
 - např. slovní asociační experiment, testy nedokončených vět, analýza dětské kresby
- **Metody měření sociálních vztahů**
 - např. sociometrie
- **Pozorování**
- **Experiment**

Explorativní metody

- **Dotazník**
 - vymezený výzkumný vzorek
- **Anketa**
 - oslovují se lidé jakkoli, snížena možnost využití výsledků pro vědu
- **Autobiografie**
 - popsání průběhu života
- **Interview**
- **Beseda**
 - více účastníků rozhovoru najednou
- Explorativní metody jsou v pedagogice nejvíce používané, ale měly by být více používány i jiné metody a techniky.
- Jejich výhodou je snadná dostupnost.

Ratingové metody

- **posuzovací stupnice (škály)**

- = Posuzovací otázky – základ pro vyjádření názoru odborníků na hodnotu posuzované kvality na stupnici

- Zajišťují objektivnost

- Umožňují kvantitativní zachycení jevu

- **Neplést se škálovanými položkami dotazníku – tam jsou škály jako baterie otázek, které tvoří obsahový celek**

- **expertní šetření**

- Zjištění stanoviska odborníků k určitému problému

- Výsledky lze statisticky zpracovat

Metoda Q-třídění

- Někdy považována za jednu z variant ratingových metod
- Zkoumají se postoje
- Je založena na balíčku karet (60 -120) s napsanými postoji k nějakému problému
- Karty se třídí do hromádek na základě normálního rozložení (nucená volba)
- Př. Třídí typy respondentů podle postojů
- Výhoda: respondenti jsou více nuceni k vyhraněnějším postojům než v dotazníku

Psychosémantické metody

- Zkoumají individuální významy, interpretace slov apod.
- Používáno zejm. v psychologii
- Př. Testy nedokončených vět, metoda slovních asociací atd.
- V ped. výzkumu používána technika **sémantického diferenciálu**
 - Soubor 12 posuzovacích sedmibodových škál
 - póly škály tvoří protichůdná adjektiva (těžký – lehký)

Obsahová analýza

- **analýza osobní dokumentace**
- **a. školské a školní dokumentace**
- **a. školních ukazatelů**

- **Způsoby provádění analýzy**
 - **Nekvantitativní**
 - **Kvantitativní**
 - **Obsahové prvky se kvantifikují**
 - **Vyjadřuje se jejich frekvence, pořadí nebo stupeň**

Testy

- **psychologické testy**
 - Nejčastěji se používají testy inteligence a testy osobnosti
- **psychomotorické testy**
 - Zkoumají předpoklady pro pohybové činnosti a jejich osvojení
- **didaktické testy**
 - Především zaměřeny na měření školního výkonu žáka
- Přesné, objektivizované měření osobnostních kvalit, činnosti osobnosti, výkonů (zejm. znalostí)
- Dobrá možnost statistického zpracování dat

Projektivní metody a techniky

- **verbální metody**

- slovní asociační experiment
- testy nedokončených vět
 - *Můj otec je ...*
 - *Mám rád*
 - *Když mám volný čas, tak ...*
- projektivní interview
 - Např. se dětem ukazují obrázky zaměřené na dětský svět
 - Rorschachův test - skvrny

- **grafické**

- analýza dětské kresby (kresba rodiny, postavy)

- **manipulační techniky**

- Ohýbání drátu (praktická inteligence, manuální zručnost)
- Lüscherův test – barvy – zkoumá se osobnost
- Pantomima, hraní rolí

Metody měření sociálních vztahů

- Měření mezilidských vztahů, vztahy mezi žáky, učiteli, žákem a učitelem, rodičem a dítětem,...
- **sociometrické techniky**
 - Zkoumají např. žákovu preferenční stupnici lidí, se kterými komunikuje
 - Sociogram – grafické schéma komunikace, vztahů
- **techniky zkoumající preferenční postoje**
 - Měření preferencí učitele k žákům apod.

Pozorování

- pozorování jako výzkumná metoda
- pozorování jako východisko **interakční analýzy**
 - Interakční analýza je technika používaná pro zjištění stavu struktury a činností ve skupině
 - Př. Interakce ve výuce – co dělá učitel a žák a jak často, apod.

Experiment

- Přesněji: **Experimentální metoda**
- Dvě skupiny (kontrolní a experimentální)
- Manipuluje se s proměnnými
- Odhalují se kauzální souvislosti (příčina – následek)
- V rámci experimentu se používají různé metody a techniky sběru údajů (dotazník, škálování, testy atd.)

Volba výzkumných metod ve výzkumu

- Závisí na cíli výzkumu
- Výzkumná metoda se ověřuje v předvýzkumu (validita, reliabilita atd.) – zejména nová technika nebo adaptovaná
- Nepracovat jen s 1 metodou nebo technikou
- Zvážit + a – každého vybraného nástroje
- Bereme v úvahu i své zkušenosti s danou metodou
- Materiální vybavení, zda potřebujeme instruované pomocníky, zda je metoda standardizovaná a je k ní manuál
- V jaké kombinaci budeme metody používat

Příklady použití metod

znalosti	didaktický test
chování, interakce ve třídě	pozorování
vztahy, klima	sociometrie, interview, projektivní techniky
postoje	dotazník, interview škály, Q-metodologie, ratingové techniky, anketa, psychosémantické metody
osobnost	testy, projekční techniky, autobiografie
praktické dovednosti, zručnost,	manipulační techniky
účinnost výukového postupu, učebnice	experiment

Literatura

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2002.

PELIKÁN, J *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha : Karolinum, 1998.

GALL, M. D.; BORG, W. R.; GALL, J. P. *Educational Research. An introduction*. N. Y. : Longman, 1996.